

МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито значення безперервної освіти у формуванні професійної компетентності вчителів у міжкурсовий період шляхом запровадження кредитно-модульної системи навчання.

Ключові слова: *післядипломна педагогічна освіта, підвищення кваліфікації, неперервна освіта педагога, кредитно-модульної системи навчання, модель організації самоосвітньої діяльності педагогів.*

В статтє раскрыто значение непрерывного образования для формирования профессиональной компетентности учителей в межкурсовой период повышения квалификации путем внедрения кредитно-модульной системы обучения.

Ключевые слова: *последипломное педагогическое образование, повышение квалификации, непрерывное образование педагога, кредитно-модульная система организации обучения, модель организации самообразовательной деятельности педагогов.*

In the article the value of continuous education is exposed for forming of professional competence of teachers in an intercourse period of in-plant training by introduction credit-module departmental teaching.

Key words: *post-education, in-plant training, continuous education of teacher, credit-module system of organization of teaching, model of organization of selfeducational activity of teachers.*

Постановка проблеми. Реформування освіти в Україні вийшло на новий етап, проте проблема якості освіти, яка залежить від багатьох факторів, головним з-поміж яких залишається людський, не втратила своєї актуальності. Україна налаштована сьогодні на прискорення людського розвитку, про що свідчить багато фактів. Тому і перед управлінцями, і перед методичною службою постають нові завдання, зокрема формування соціальної компетентності учнів і педагогів, переорієнтація на інший стиль управлінської діяльності, створення нової системи педагогічних вимірів в освіті.

Зміна парадигми сучасної освіти вимагає структурних, змістових і функціональних змін у всіх її ланках, у тому числі і в післядипломній освіті. Останнім часом відбувається посилення ролі закладів післядипломної педагогічної освіти в організаційному, науково-методичному, інформаційному забезпеченні проведення реформ у системі загальної середньої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у науково-педагогічній літературі на сучасному етапі висвітлюються все інтенсивніше. Так, у працях В. І. Бондаря, В. П. Киркалова, М. Ю. Красовицького, С. В. Крисюка, Ю. М. Кулюткіна, М. В. Кухарєва, В. І. Маслова, В. В. Олійника, В. О. Онушкіна, Н. Г. Протасової, О. П. Тонконогої, П. В. Худоминського, Т. І. Шамової висвітлені теоретичні основи розвитку системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, розроблені окремі аспекти технології навчання фахівців у післядипломний період. Питання організації навчального процесу в навчанні дорослих привертають увагу таких науковців, як А. М. Алексюк, Ю. К. Чабанський, В. І. Бондар, Н. М. Верзилін, І. Я. Лернер, М. І. Махмутов, В. І. Паламарчук, А. Г. Зінкевич, Б. Е. Райков, М. М. Скаткін, Т. І. Шаповалов.

У представленій статті ми детально зупинимося на самостійній освітній діяльності в системі неперервної освіти. Самостійна робота слухачів – це складний, багатоаспектний процес, результативність якого визначається низкою факторів і умов (мотивація, досвід, можливості, організація, потреби та інтереси тощо). У педагогічних дослідженнях та словниках самостійна робота розглядається як дидактична категорія, дидактичний засіб навчання, за допомогою якого викладач організовує діяльність слухачів як на курсах, так і в міжкурсний період; як метод навчання та самоосвітня форма організації самостійної роботи; як різноманітні види індивідуальної та колективної навчальної діяльності.

Г. М. Коджаспірова, О. Ю. Коджаспіров розглядають самостійну роботу як засіб формування когнітивних здібностей тих, хто навчається, їх готовність до неперервної самоосвіти [6, с. 256]. В. Буряк, відомий дослідник означеної проблеми, самостійну роботу визнає вищою формою навчальної діяльності [3, с. 49], а П. Гальперін стверджує, що вона є рушійною силою навчального процесу [4, с. 82].

У своїх працях учені акцентують увагу на певних особливостях цієї діяльності. Вона є раціонально спланованою, організаційно та методично спрямованою (В. Буримський), виконується в розумовому плані й завершується у вигляді результатів, які можна перевірити: плану, звіту та ін. (М. Федоренко), а також є невід'ємною умовою свідомого засвоєння знань на всіх етапах (Г. Гаврилова). Учені наголошують, що однією з основних проблем системи неперервної освіти є самоорганізація як уміння, психологічна якість особистості, що має латентні форми.

Мета самостійної роботи полягає у формуванні самостійності як особистісної риси та важливої професійної якості дорослої людини, суть якої полягає в уміннях систематизувати, планувати, контролювати й регулювати свою діяльність без допомоги або під контролем викладача.

Виклад основного матеріалу. Система післядипломної педагогічної освіти за сучасних викликів розвитку суспільства переорієнтовується на надання педагогам якісних освітніх послуг. При цьому особлива увага зосереджується на формуванні у педагогічних працівників позитивної

мотивації до безперервної педагогічної освіти; створенні нових організаційних умов, можливостей для вибору і забезпечення їх фахових потреб та інтересів.

Харківською академією неперервної освіти з 2008 року впроваджується пілотний інноваційний програмно-цільовий проект «Створення системи безперервного підвищення кваліфікації педагогічних працівників шляхом запровадження кредитно-модульної форми навчання». Метою проекту є покращення якості підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти та забезпечення на цій основі неперервного, мобільного розвитку педагогів, підвищення результативності післядипломної педагогічної освіти, і, як результат, посилення конкурентоспроможності всієї регіональної системи освіти.

Сучасний педагог навчального закладу повинен бути конкурентоспроможним. Це можливо, якщо залучити його до неперервного освітнього процесу, що складається зі спеціально організованих дискретних етапів, послідовних ступенів розвитку, між якими існують зв'язки наступності, а інтеграція у єдине ціле досягається завдяки вільному залученню особистості, враховуючи її інтереси, запити і потреби, в різні види освіти. У зв'язку з цим моделювання процесу підвищення кваліфікації педагогічних працівників навчальних закладів слід базувати на їх запитих. Необхідно побудувати таку структуру, в якій можна реалізувати проблемний підхід, що має на меті поступовий розвиток особистості на основі вдосконалення її професійної діяльності.

Згідно з програмою дослідження за пілотним проектом були визначені такі організаційно-педагогічні умови запровадження системи неперервної освіти педагогів: уведення кредитно-модульної системи навчання, пролонгованої впродовж усього міжкурсового (міжтестастійного) періоду; диверсифікація організаційних форм підвищення кваліфікації, створення для педагогічних працівників відповідних умов для вибору змісту і форм навчання; модернізація та оновлення навчальних програм, навчально-тематичних планів підвищення кваліфікації; вдосконалення варіативної складової навчальних планів і програм курсів підвищення кваліфікації; модернізація методів і форм навчання педагогічних працівників; осучаснення навчально-матеріальної бази академії; вдосконалення мережної взаємодії та активізація співпраці інституту з районними (міськими) методичними кабінетами (центрами); створення для педагогів можливостей постійно працювати в мережі Інтернет; організація дистанційного навчання; використання засобів стимулювання неперервного навчання та формування відповідних мотивацій (індивідуальний навчальний план, залікова книжка на термін навчання за кредитно-модульною системою післядипломної педагогічної освіти тощо); розробка й запровадження різних форм моніторингу успішності навчання педагогів у системі неперервної освіти.

Важливим чинником високої мотивації до активної роботи над собою є створення педпрацівникам умов для вибору індивідуальної траєкторії самоосвіти. Для того, щоб сформувати таку мотивацію, необхідно задовольнити потреби педагогів у здобутті знань як за основним фахом діяльності, так і за суміжними. Окрім того, слід враховувати необхідність диференційованого та

особистісного підходу до роботи зі слухачами курсів підвищення кваліфікації, адже активність педпрацівників, їхні прагнення до фахового зростання є різними, тому орієнтуватися на уніфікацію шляхів стимулювання самоосвітньої діяльності безперспективно.

Відповідно до поставлених завдань формування професійної компетентності вчителів у міжкурсовий період спрямовується на: активне залучення педагогів до розробки програм професійного зростання; відпрацювання нових професійно-педагогічних способів діяльності безпосередньо на практиці; реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії кожного вчителя в міжатастаційний період; поєднання, взаємодоповнення професійного та особистісного зростання, мотивацію безперервного саморозвитку; формування сучасного стилю мислення, характерними ознаками якого є системність, гнучкість, динамізм, перспективність, концептуальність; засвоєння особистістю ефективних стратегій та технік самореалізації, життєтворчості у професійній діяльності, соціальному середовищі тощо; доопрацювання тих складових професійної діяльності, що не були засвоєні раніше, напрацювання прийомів компенсації або подальшого розвитку тих якостей, які були недостатньо сформовані; створення власної системи діяльності, в якій органічно поєднуються індивідуальні якості та нормативні вимоги.

Система керівництва індивідуальною самостійною роботою потребує чіткого планування, детального продумування її організації, безпосереднього або опосередкованого керівництва з боку викладача, систематичного контролю за поетапним і кінцевим результатами, оперативного оприлюднення оцінки результатів і внесення відповідних коректив у її організацію.

Харківською академією неперервної освіти розроблено модель організації самоосвітньої діяльності педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти в умовах кредитно-модульної системи навчання (рис.).

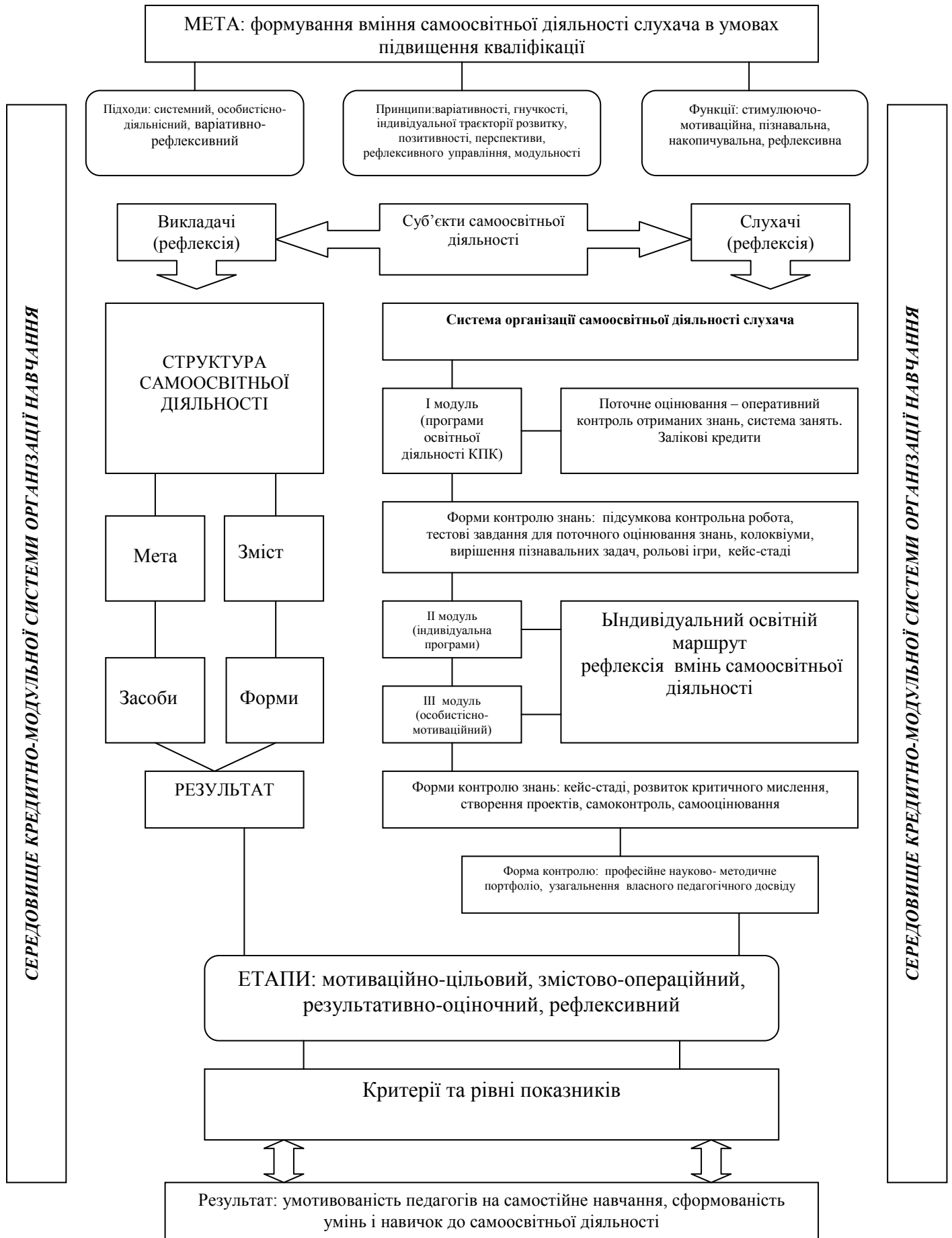

Рис. Модель організації самоосвітньої діяльності педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти

У процесі неперервної освіти виникає необхідність у розробці індивідуальної програми професійного росту педагогів щодо формування та розвитку професійної компетентності, що створює можливість для проектування та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії. З цією метою на кафедрах розроблена та впроваджується в практику роботи «Програма особистісного росту педагога в міжкурсовий період підвищення кваліфікації». Індивідуальна освітня програма представлена одним із проектів навчальної діяльності, який узгоджений з освітньою програмою підвищення кваліфікації, напрямами професійної діяльності. Ефективність реалізації програми визначається її поетапністю: мотивацією, метою, планом, діяльністю, рефлексією, самооцінкою.

Мета програми – навчання педагогів самоуправлінню індивідуальним професійним розвитком, досягнення відповідності набутої кваліфікації новим вимогам освіти.

У зміст програми покладено професіограму, самооцінку рівня професійної компетентності, цілі та завдання на наступний етап професійного росту, лист особистісного росту педагога в міжкурсовий період, моніторинг особистого росту.

Практична значущість програмно-цільового проекту полягає в тому, що під час його реалізації було:

- розроблено типові регламенти організації навчального процесу в закладі післядипломної педагогічної освіти за кредитно-модульною системою організації навчання;
- створено диференційовані модулі науково-методичного забезпечення для слухачів із різним рівнем сформованості професійних умінь самоосвітньої діяльності (дослідницькі програми, тематика проектів тощо);
- відібрано гуманітарні технології (портфоліо, кейс-стаді, модульного та критичного мислення);
- розроблено навчальну і навчально-методичну документацію за кредитно-модульною системою організації навчання: поряд із типовим навчальним планом упроваджено індивідуальний навчальний план слухача, який визначає зміст освіти й організацію навчання; підготовлені сіллабуси і навчально-методичні комплекси для слухачів; поповнено навчально-методичну базу кафедр; складено перспективний план розробки навчально-методичного забезпечення діяльності співробітників кафедр;
- створено банк варіативного науково-методичного супроводу самоосвітньої роботи слухача (підготовлено сіллабуси, навчально-методичні комплекси та інформаційну базу, підібрано сучасні розробки), що створює для нього простір вибору технологій самоосвітньої діяльності, спонукаючи до активної самоосвіти;
- використано об'єктивні методи оцінки рівня сформованості професійної компетентності педагогів, зорієнтовані на унормування змістовних модульних одиниць (вхідне/вихідне діагностування, поточне оцінювання набутих знань, захист портфоліо, проектів, експертиза продуктів

самостійної роботи) як діалектичної альтернативи оцінки в кредитах, що збагачує форми самооцінки і самоконтролю слухача в самоосвітній діяльності;

- реальною стала свобода вибору: слухач отримав можливість обирати програму навчання (фахову, тематичну), формувати свою освітню траєкторію, а отже, поєднувати самоосвітню діяльність із різноманітними формами занять;

- в умовах кредитно-модульної системи організації навчання кардинально змінювалася роль викладача і слухача: викладач з передавача готових знань перетворився на фасилітатора, а слухач від пасивного сприйняття матеріалу перейшов до активного пошуку інформації. Побудова кредитно-модульної програми і кредитного модуля сприяли виникненню гнучкості й партнерства у стосунках «слухач-викладач», за яких зміст навчання і шляхи досягнення цілей навчання відповідають індивідуальним потребам і можливостям слухача.

Висновки. Реалізація моделі організації самоосвітньої діяльності педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти, що спрямована на вдосконалення самостійної діяльності педагогів шляхом поглиблення, розширення та оновлення їх професійних знань, умінь і навичок, рефлексії самоосвітньої діяльності дозволила створити умови для безперервної освіти педагогічних працівників, упровадити інноваційні педагогічні технології в практику роботи Харківської академії неперервної освіти, забезпечити постійний ефективний науково-методичний, науково-організаційний та психолого-педагогічний супровід самоосвітньої діяльності освітян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексюк А. М. Експериментальне впровадження технології модульної організації навчання у вищій школі (на прикладі гуманітарних предметів) / А. М. Алексюк // Проблеми вищої школи. – К. : Інститут системних досліджень освіти, 2000. – № 79. – С. 3-6.

2. Андрущенко В. Модернізація педагогічної освіти в контексті Болонського процесу / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2004. – № 1 (11). – С. 5-9.

3. Буряк В. К. Самостійна робота як вид навчальної діяльності школяра / В. К. Буряк // Рідна школа. – 2001. – № 9. – С. 49-51.

4. Гальперин П. Я. Введение в психологию / П. Я. Гальперин. – М. : МТУ, 1976. – 150 с.

5. Громкова М. Т. Андрагогика: теория и практика образования взрослых : [учеб. пособие для системы доп. проф. образования] / М. Т. Громкова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 495 с.

6. Коджаспирова Г. М. Словарь по педагогике / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – Москва : ИКЦ «Март»; Ростов-на-Дону : ИЦ «Март», 2005. – 448 с.

7. Красновський В. М. Сучасні моделі освіти і глобалізація освітнього простору / В. М. Красновський // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 4. – С. 62-66.

8. Олійник В. Система післядипломної педагогічної освіти України: стратегія розвитку / В. Олійник. – Освіта на Луганщині : науково-методичний журнал. – 2009. – № 2 (31).

9. Покроєва Л. Д. Як розвивається освіта : збірник наукових і науково-методичних статей / Л. Д. Покроєва. – Харків, 2009. – 408 с.

Дата надходження до редакції: 18.12.2013 р.